

**DONÁTH PÉTER: PEDAGÓGUSOK AZ 1918–1919. ÉVI POLITIKAI
FORGÓSZÉLBE. TREZOR KIADÓ, BUDAPEST, 2020.**

Dráviczki Sándor: Magyarországi tanítóképzés az 1918–1919. évi forradalmak idején

Az idén jelent meg Donáth Péter legújabb kötete, *Pedagógusok az 1918–1919. évi politikai forgószélben (Tanítóképzők a forradalmak, az idegen megszállás és az ellenforradalmi számonkérés idején)* címmel. A könyv az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Karának 150. évfordulójára készült.

Nagy érdeklődéssel vettem a kezembe a könyvet, mely Donáth Péternek immár a hatodik, a Trezor kiadónál megjelent munkája, ezúttal is izgalmas, olvasmányos tartalommal és igényes, tetszetős kivitelben. A szerző dokumentatív módon, elbeszélő módszerrel dolgozza fel a témát, lehetőséget adva ezzel az olvasónak a mélyebb elemzésre, szélesebb kitekintésre.

A kötet szerzteágazó kutatómunkára épül, széleskörű adatbázisra támaszkodik. A tanulmány elkészítéséhez a szerző több, mint 800 forrást használt fel, a hivatkozások száma közelít az 1800-hoz. A számoknál maradvá: 46 levéltár, gyűjtemény iratanyagát vonta be a kutatómunkába, ami páratlan teljesítmény. A forrásanyagokat szisztematikusan válogatta és rendezte egymás mellé, sarkallva az olvasót arra, hogy önálló véleményt formáljon, saját maga fogalmazhasson meg eddig fel nem tárt összefüggéseket.

A szerző többek között a következő kérdésekre keresi a választ:

- Hogyan vélekedtek a tanítóképzős tanárok a képzés helyzetéről és milyen reformokat javasoltak a jelzett időszakban?
- Milyen kihívások érték a képzésben részt vevő személyeket, szervezeteket?
- Hogy lehetséges, hogy a Tanácsköztársaság idején a Közoktatási Népbiztosság tanügyi osztályát egy korábbi királyi tanácsos vezethette?
- Milyen drámai helyzetekkel szembesültek a világháborút követő idegen megszállás idején az ország területén működő magyar és más nyelvű tanítóképzők?
- Hogyan alakult a forradalmakban, illetve azok bukását követően a diákok, tanárok sorsa?

A tanulmány öt fejezetre oszlik.

Az első fejezet a *Viták a magyarországi tanítóképzés korszerűsítéséről, felsőfokúvá tételéről az 1868. évi népiskolai törvény fél évszázados évfordulója körül (1916–1918)* címet viseli. Ebben a fejezetben a szerző már megjelent tanulmányok felhasználásával és azok kibővítésével, átdolgozásával próbál részletesebb képet feltárni a tanítóképző tanároknak és tanítóknak a

*46 levéltár, gyűjtemény
iratanyagát vonta be a
kutatómunkába,
ami páratlan teljesítmény*

korszakot jellemző, az akadémiai, felsőfokú tanítóképzésért folytatott harcáról, küzdelméről. A fejezet *Viták, tervek az „őszirózsás forradalom”* időszakában című részében az olvasó egy szerteágazó, minden elképzelést, törekvést felvonultató összefoglalásban ismerheti meg a kor a tanítóképzők korszerűsítésével kapcsolatos valamennyi elképzelését.

A második fejezet *A tanítóképzés ügye országos szinten a Magyarországi Tanácsköztársaság idején*, mint a cím is jelzi, a tanítóképzés helyzetét, reformjait tárja fel országos szinten a jelzett időpontban. Először visszatekintést kapunk az iskolák vallásos, világnézeti nevelésével kapcsolatos intézkedésekről, majd a korszak rendelkezéseit, vitáit, elvárásait ismerhetjük meg. Nagyító alá kerülnek a Közoktatásügyi Minisztérium, a Közoktatásügyi Népbiztosság, a tanítóképző intézeti tanárok, illetve diákok szervezetei, valamint a gyermektanulmányozók törekvései. A munka értékét csak emeli, hogy eddig ismeretlen, publikálatlan levéltári források felhasználásával tárja mindezt az olvasó elé. Ebben a fejezetben tárja fel, gazdag forrásanyagra támaszkodva, a korábbi királyi tanácsosként a népbiztosság tanárképző ügyosztályának vezetőjévé vált Farkas Sándornak és munkatársainak a Tanácsköztársaság alatt folytatott tevékenységét.

A harmadik fejezet címe *A tanító(nő)képzők helyzetének változása 1918 őszétől 1920 tavaszáig*. A fejezet első részében a tartósan idegen impérium – csehszlovák, szerb, román megszállás – alá került tanítóképzők sorsát vizsgálja a szerző. Bemutatja a magyar kormányok elvárásait a megszállás alá került területek pedagógusaival szemben, illetve a csehszlovák, román, szerb megszállás alá kerülő képzők helyzetét. A fejezet második részében a trianoni országhatár terület tanítóképzőinek sorsát taglalja. A fejezetben a tanítóképző intézetek tevékenységét leginkább meghatározó körülményekről, a felvetődő problémákról és azok megoldásáról, kezeléséről olvashatunk; ahogy a szerző írja, ezekről szeretne „*problémafeltáró*” *vázlatot adni*.

A negyedik fejezet a *Képzős diákok a forradalmak és a forradalmakat követő vizsgálatok idején* címet kapta. Ebben a részben a képzők diákjainak a két forradalomhoz való viszonya kerül elemzésre. A szerző vizsgálja a diákok kívánságait a képzést illetően, a diákszervezetek tevékenységét, a prepások forradalmak alatti tevékenységét, illetve ennek következményeit, a jelentkező új eszmék hatását a tanítóképzésre. Donáth Péter ebben a részben igyekszik felhívni a figyelmet a témában rejlő, még kiaknázatlan lehetőségekre és arra inspirálni a témával foglalkozókat, hogy még további kutatásokat végezzenek e tárgykörben.

Az ötödik fejezet – *Képzős tanárok és tanítók az 1918–1919. évi forradalmak és a forradalmakat követő vizsgálatok idején* – a könyv legerjedelmesebb része, több mint 300 oldal. A szerző négy blokkban mutatja be a korszak politikai csatározása idején a tanító(nő)képzők tanárainak tevékenységét. Az első részben – *Alkalmazkodók – és akik csak vonakodva vagy ügysem „értették meg az idők szavát”* – az egyházi pedagógusok próbálkozásait tárja elénk. A második blokkban az aktív politikai szerepvállalóknak, a harmadikban pedig az állami képzők igazgatóinak és tanárainak a forradalomban és annak bukása utáni szerepét elemzi. A fejezet utolsó részében további kiegészítő információt kapunk a szerzőtől, hogy önálló

*eddig ismeretlen,
publikálatlan levéltári
források felhasználásával
tárja mindezt az olvasó elé*

véleményformálásra legyünk képesek, sarkalljuk magunkat. (Két fegyelmi ügy körülményeit tárja az olvasó elé.)

Donáth Péter munkája tárgyyszerű és alapos. Bőséges adatokkal támasztja alá a felvetett kérdéseire a választ, rávilágít minden olyan összefüggésre, melyek elengedhetetlenül szükségesek a következtetések levonására. Az olvasó egy gazdag forrásanyagra támaszkodó, értékes, kimagaslóan lelkiismeretes, hosszantartó kutatómunkára támaszkodó könyvet tarthat a kezében. Ezért tudom ajánlani a hazai neveléstörténettel, iskolatörténettel foglalkozó, tanítóképzésben részt vevő tanárok, hallgatók számára, illetve mindazoknak, akik szívesen lapozgatnak, olvasnak egy dokumentatív jellegű, elbeszélő módszerrel készült monográfiát.

Fixek Sebestyén (2. o.)
Egy napom otthon